

DESCOPERIRI GÂRLA MARE ÎN ZONA PORȚILOR DE FIER

CAIUS SĂCARIN

Cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de Clisura Dunării pe malul românesc și de Djerdap pe cel iugoslav, regiune cuprinsă între intrarea Dunării în țară la Baziaș și ieșirea ei din Defileul Cazanelor, în aval de Drobeta Turnu-Severin, poartă denumirea de zona Porților de Fier.

Acest defileu lung de 150 km care permite scurgerea apelor tuturor râurilor în Dunăre și de aici spre Marea Neagră, a constituit un sistem de comunicații între vechile civilizații de la noi și cele din Europa centrală, cât și pentru cele din Balcani care se răspândesc pe teritoriul României prin intermediul Banatului.

Din punct de vedere geomorfologic cele două maluri ale Dunării se deosebesc ca înfățișare. Malul românesc oferă numeroase depresiuni ca: Berzasca, Orșova, Moldova Veche, Pojejena, care au permis de-a lungul timpului dezvoltarea comunităților umane încă din preistorie.

Cuprinzând teritoriul a două județe din România, (Caraș-Severin și Mehedinți), precum și partea dunăreană a malului iugoslav, zona Porților de Fier oferă spre cercetare multe descoperiri aparținând epocilor istorice, care s-au succedat de-a lungul timpului, noi oprindu-ne numai la cele ce aparțin culturii Gârla Mare.

Cercetările efectuate începând din secolul trecut până în prezent în Slovacia de sud, Ungaria, Iugoslavia, România și malul bulgăresc al Dunării, au dus la descoperirea unor culturi caracterizate printr-o ceramică variată ca forme, având ca principală caracteristică încrustația cu alb, majoritatea acestei ceramici provenind din necropole plane de incinerare¹.

Devenind o caracteristică principală a acestor culturi, încrustația cu alb a dat acestui complex cultural denumirea de complex cultural cu ceramică încrustată. Ținând seama de teritoriul pe care se dezvoltă acest complex cultural, în cadrul lui, prin cercetările întreprinse până în prezent, au fost evidențiate mai multe culturi, în funcție de aria lor de răspândire².

În spațiul cuprins între intrarea Dunării în artă și până la grupul energetic de la Porțile de Fier II, s-au descoperit până în prezent mai multe puncte, unde a apărut material ce aparținea culturii cu ceramică încrustată, cunoscută în Iugoslavia sub numele de cultura Dubovac—Zuto Brdo, iar în România sub numele de cultura Gârla Mare.

Aceste denumiri nu delimitează culturi care se deosebesc esențial între ele, ci uneori ele se aseamănă până la identitate, folosindu-se astfel, denumirea Dubovac—Zuto Brdo la vest de Porțile de Fier, iar la est cea de Gârla Mare³.

După această scurtă introducere privind aria de dezvoltare a complexului cultural cu ceramică încrustată, cunoscut sub numele de Dubovac—Zuto Brdo—Gârla Mare, vom prezenta punctele unde au fost descoperite materiale ce aparțin acestor culturi. Descoperirile din Caraș-Severin cuprind porțiunea de la Baziaș și până la punctul numit Piatra Ilișovei, care este punctul ce desparte cele două județe. În continuare, descoperirile se află pe teritoriul județului Mehedinți. Trecând mai departe prezentăm descoperirile în ordinea așezării localităților de la Baziaș în aval.

Descoperiri Gârla-Mare pe teritoriul județului Caraș-Severin

Socol — Încă din secolul trecut pe raza comunei au fost descoperite fragmente ceramice preistorice. Astfel, pe platoul dealului Camendin, situat la capătul sud-estic al satului, la o distanță de aproximativ 2 km de mănăstirea Baziaș, este menționată o așezare preistorică fortificată. Printre materialele recoltate se aflau și câteva fragmente dintr-o urnă, ornamentată cu puncte și semicercuri încrustate. Această așezare este probabil cea pe care o amintește Milleker, având un val de pământ ca întăritură și datând din epoca bronzului⁴.

Divici — Situat la jumătatea distanței dintre Baziaș și Moldova Veche, satul Divici este cunoscut în literatura de specialitate prin cercetările care se efectuează în așezarea dacică din punctul Grad⁵.

Având în vedere faptul că localitatea Divici este amintită de colectivul de cercetare din cadrul șantierului arheologic Porțile de Fier I⁶, cu mențiunea că, într-un punct de la marginea de vest a satului au fost descoperite fragmente ceramice din epoca bronzului, cât și descoperirea de către militarii pichetului de grăniceri din localitate, a unor fragmente care aparțineau culturii Gârla-Mare, ne-au determinat să cercetăm locul respectiv.

Sondajul de verificare pe care l-am făcut în vara anului 1991, în punctul numit „Ribîș“, a scos la lumină existența unei așezări ce aparține culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare. Deși sondajul a fost de mici dimensiuni, având în vedere faptul că terenul era semănat cu porumb, noi săpând la marginea lui, materialul descoperit aparține culturii Gârla Mare fiind încadrat de noi în faza finală a ei⁷. Această descoperire aduce pe hartă un nou punct, a cărui cercetare sperăm să ducă la o mai bună cunoaștere a culturii Gârla Mare în zonă⁸.

Moldova Veche — Încă de la sfârșitul secolului trecut Moldova Veche este menționată în literatura de specialitate prin descoperirile făcute aici. Astfel, în afara unor materiale ce aparțin perioadei romane și post-romane, sunt menționate și piese și ceramică preistorică, inclusiv ceramică care aparține culturii Gârla Mare. Aceste materiale au fost descoperite în diferite puncte de pe raza orașului, cât și din insula numită de localnici Ostrovul Mare. În punctele Kalinovăț și Humca de pe insulă, în afara așezărilor ce aparțin culturii Coțofeni și Vucedol-Kostolac, sau culturii Vatina din bronzul mijlociu, au fost descoperite și fragmente ceramice, cât și morminte în urnă aparținând culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare⁹.

Descoperirile din insulă au fost încadrate ca făcând parte dintr-o arie restrânsă a culturii, cuprinsă între gura râului Morava și Moldova Veche, această arie restrânsă fiind în interiorul arealului de răspândire a culturii. Materialele descoperite aici se caracterizează prin unele forme specifice cum sunt: suporturile relativ cilindrice frumos ornamentate cu motive spiralice și meandrice, urnele piriforme cu gura în formă de pâlnie și fundul îngust¹⁰, ele fiind descoperite numai în această zonă.

În afara descoperirilor din Ostrov, pe raza localității Moldova Veche a mai fost cercetată o necropolă aparținând culturii Gârla Mare, situată între biserica ortodoxă sârbă și fosta vamă a portului¹¹. Materialul ceramic rezultat în urma săpăturii efectuate în acest punct nu a putut fi văzut și cercetat cu toate demersurile făcute, el aflându-se la cercetătorul E. Bujor¹².

Descoperirile cunoscute și prezentate până în prezent, de pe raza localității Moldova Veche, au permis celor care s-au ocupat de studierea lor, câteva concluzii referitoare la încadrarea lor cronologică, materialul de aici fiind definit ca un aspect regional al culturii, elementele transdanubiene dându-i în faza timpurie o coloratură specifică¹³.

Liubcova — Situată la cca. 40 km de Moldova Veche, pe șoseaua care leagă Moldova de Orșova, localitatea Liubcova este cunoscută prin vestigiile descoperite pe raza ei. În acest sens, amintim punctele: „Ornița“ situat pe malul Dunării, în dreapta șoselei la intrarea în sat¹⁴, iar la ieșirea din sat înspre Berzasca, la locul numit „Depozitul de lemne Fischer“ de la „Țiglărie“ unde s-au descoperit fragmente ceramice încrustate cu alb. Pe dealul numit de localnici „Stenca“, a fost cercetată o așezare dacică fortificată, care suprapunea o alta aparținând epocii bronzului și anume culturii Vatină¹⁵.

Ca urmare a scăderii nivelului apelor Dunării în anul 1979, elevul Rubaș Ignat, a strâns de la locul numit „Țiglărie“ un număr de șase urne și vase aparținând culturii Gârla Mare.

Recuperarea acestor vase, cât și scăderea apelor Dunării în anul următor ne-au făcut să executăm o săpătură de salvare în punctul respectiv.

Aceste cercetări au continuat pe parcursul a cinci campanii, atunci când apele Dunării erau în scădere și permiteau executarea săpăturilor. Campaniile arheologice efectuate au scos la lumină existența unei necropole de incinerare aparținând culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare. În campaniile în care am putut executa săpături au fost descoperite un număr de 64 morminte.

O parte dintre aceste morminte au fost întregi, cea mai mare parte a lor a fost distrusă de apele Dunării, cât și de lucrările agricole și a celor de la țiglărie pentru scoaterea pământului¹⁶.

Materialul ceramic compus din urna de incinerare, cu etaj sau fără etaj, având un decor bogat compus din: romburi, spirale, zigzaguri, ghirlande, cercuri solare, majoritatea decorului este încrustat cu alb, precum și alte tipuri de vase, exemplu: castroane, străchini, diferite vâscioare de mici dimensiuni, toate ornamentate cu un decor încrustat cu alb, caracteristic acestei culturi.

În afară de ceramica tipică, în câteva vase au fost găsite câteva vâscioare de mici dimensiuni, de formă vatinoidă, iar pe plajă, la retrage-

rea apelor, fragmente de vase tipice pentru cultura Vatina, faza târzie. Referindu-ne la formele de vase descoperite la Liubcova — „Țiglărie“ putem constata că, dintre ele lipsesc unele cum ar fi: suporturile de vase, vasele duble, statuetele, în afară de un fragment descoperit pe plajă întâmplător. Lipsa unor forme care au fost incluse într-o arie regională de dezvoltare a culturii¹⁷, cât și existența altora cu analogii în descoperirile din Iugoslavia¹⁸, Ungaria¹⁹, precum și în cele de la Cârna²⁰, Balta Verde²¹, Gogoșu²², ne permit să facem o încadrare a necropolei. Ținând seama de faptul că necropola se întindea pe o suprafață de aproximativ 1,5 ha, cât și de formele și decorul ceramicii, putem constata că necropola a funcționat o lungă perioadă de timp, din prima fază timpurie și până la ultima fază, cea târzie.

Deși obiectele din metal, în speță cele de bronz, s-au găsit în necropola de acest tip în număr mic, în mormintele de la Liubcova au fost găsite o serie de obiecte de bronz, care, din cauza arderii pe rug a cadavrului sunt torsionate, arse, în mare parte distruse, alte piese fiind descoperite întâmplător pe plajă. Pe lângă acestea, în secțiunea notată S, a fost descoperit un depozit de bronzuri compus din 43 de piese²³.

Analizând piesele din depozit am văzut că unele au analogii și se încadrează în Bz. D²⁴, iar altele în Ha. A²⁵, pe această bază încadrarea depozitului a fost făcută în Bz. D—Ha. A²⁶.

Încadrarea cronologică a necropolei am făcut-o într-o fază preliminară, având în vedere că cercetarea nu este încheiată, iar materialul ceramic analizat are corespondențe atât în fazele de început, cât și în cele din finalul culturii.

La acestea se adaugă faptul că între sfârșitul culturii Vatina și începuturile Hallstattului, în zonă nu au fost descoperite urme ale altor culturi, ceea ce ne permite să credem că, în regiune, cultura Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare, dăinuie până în pragul Hallstattului²⁷. La această datare contribuie și depozitul de bronzuri descoperit în necropolă, având unele piese datate sigur în Bz. D²⁸ iar altele la începutul hallstattului, Ha. A.²⁹

Piatra Ilișovei — Situat în dreapta șoselei Moldova Veche—Orșova, punctul numit „Piatra Ilișova“ sau „Ilișovei“ este lângă pichetul de grăniceri cu același nume. Retragera apelor Dunării în primăvara anului 1981, a permis militarilor de la pichet să recolteze de pe mal materiale arheologice, constând din ceramică și obiecte din metal. În urma sesizării primite am efectuat o cercetare de suprafață, recoltând material ceramic și din metal aparținând mai multor epoci³⁰. Materialul ceramic din acest punct care aparține epocii bronzului, este fragmentar, iar decorul de pe fragmentele ceramice descoperite, ne permit încadrarea lui în cultura Gârla Mare, faza a doua, după V. Dumitrescu³¹. Această descoperire reprezintă ultimul punct cunoscut până în prezent pe teritoriul județului Caraș-Severin, cu materiale ce aparțin culturii Gârla Mare.

Descoperiri Gârla Mare în județul Mehedinți

Depășind punctul Piatra Ilișovei pătrundem în a doua parte a Cazanului și deci pe teritoriul județului Mehedinți. Și în acest județ au fost descoperite până în prezent o serie de așezări cu materiale ce apar-

țin culturii Gârla Mare. Primele mențiuni în acest sens sunt făcute privind unele materiale de la Orșova³² și Turnu Severin³³.

Ostrovul Mare — Cunoscută mai demult în literatura de specialitate pentru așezările câmpurilor de urne cu ceramică încrustată³⁴, zona din apropierea localității a fost cercetată mai bine de către colectivul arheologic al Porților de Fier.

Săpăturile efectuate aici în ultimii ani au dus la descoperirea unei așezări, care aduce noi lămuriri privind cultura Gârla Mare la est de Porțile de Fier³⁵.

Așezarea de aici pune unele probleme privind evoluția culturii la est de Porțile de Fier. Aceste descoperiri atestă un aspect timpuriu al culturii Gârla Mare, aspect care, cronologic, corespunde primei faze a culturii Zuto Brdo³⁶. Succesiunea stratigrafică a descoperirilor de la Ostrovul Mare este prezentată astfel: ceramica Vatina târzie, ceramica încrustată transdanubiană, ceramica Zuto Brdo și ceramica specifică culturii Verbicioara III³⁷. Această succesiune a permis descoperitorului să evidențieze direcția din care au venit populațiile purtătoare ale acestor culturi, cât și rolul lor în formarea culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare³⁸.

Tot în Ostrov au fost efectuate cercetări și de către Muzeul Porților de Fier din Turnu Severin. Săpăturile efectuate au dus la descoperirea unei așezări a culturii Gârla Mare, care în urma studierii materialului a fost încadrată în faza a III-a a culturii³⁹. Tot în Ostrov, în punctul numit „Botul Piscului“, a fost descoperită o necropolă aparținând aceleiași culturi⁴⁰.

Balta Verde — Încă din perioada interbelică, localitatea este cunoscută prin descoperirile de materiale ceramice care aparțin culturii Gârla Mare⁴¹.

Săpăturile arheologice efectuate la Balta Verde în anii 1949 și 1950, în punctul numit de localnici „La Morminți“ au dus la descoperirea unei necropole de incinerare, a culturii Gârla Mare⁴². Materialul recoltat a permis, pe baza studiului ceramicii și a altor obiecte, să se delimiteze două faze⁴³.

Prima fază este considerată cea a cărui inventar ceramic cuprinde urnele cu corpul bombat și gâtul trompetiform, cu ornamentarea formată din grupuri de cercuri concentrice imprimate, frânturi de spirală, semicercuri alăturate, precum și figurinele frumos ornamentate⁴⁴.

Faza a II-a sau mai nouă, este caracteristică prin urne de același tip, dar față de multitudinea de variante din faza I-a, acestea au forme mai simple, iar figurinele păstrează forma celor din faza I-a, dar nu mai sunt ornamentate⁴⁵.

În ceea ce privește problema cronologiei descoperirilor de la Balta Verde, o importanță deosebită o are bucla de păr din sârmă de bronz, cât și fragmentul unei alte bucle similare, ele fiind găsite în aceeași urnă. Astfel de bucle se găsesc în inventarul culturii Unetice, aceasta putând fi un indiciu important pentru datarea primei faze de la Balta Verde⁴⁶.

Gogoșu — Descoperirile de la Gogoșu se limitează la o serie de fragmente ceramice, descoperite la locul numit „Apa Roșie“ de lângă „Fântâna lui Mărgărit“, pe malul carierei de pietriș⁴⁷. Aceste fragmente aparțin culturii Gârla Mare⁴⁸.

Gruia — Cercetările de teren efectuate în ultimul timp pe teritoriul județului Mehedinți, au dus la descoperirea la Gruia⁴⁹, la cca. 1 km de sat, pe terasa inundabilă a Dunării, a unei necropole Gârla Mare⁵⁰.

Orevița Mare — Pe raza localității la cca. 2 km est de sat, în punctul cunoscut sub numele de „La părau”, în urma eroziunii malului au ieșit la iveală materiale arheologice aparținând mai multor culturi⁵¹. Printre acestea se află și materiale ceramice care aparțineau culturii Gârla Mare. Forma și ornamentația au permis încadrarea lor în ultima fază a culturii⁵².

Izvoare — În satul Izvoare, în punctul cunoscut de localnici „Aria lui M. Anderca” de pe terasa Dunării, au fost găsite fragmente ceramice aparținând culturii Gârla Mare, printre ele aflându-se și partea superioară a unei statuete frumos ornamentate⁵³.

Ostrovul Corbului — Materialul descoperit aici aparține culturii Gârla Mare, fiind încadrat în faza a III-a a culturii⁵⁴.

Gârla Mare — Descoperirile de la Gârla Mare cunoscute deja, au dat și numele culturii, acestea fiind menționate încă din perioada interbelică⁵⁵.

În afara localităților menționate, pe raza județului Mehedinți au mai fost descoperite urme de locuire cu materiale ce aparțin culturii Gârla Mare, în următoarele localități: Batotî, comuna Devesel, Izvorul Frumos în comuna Burila Mare, Bistreț în comuna Devesel, Drobeta Turnu-Severin în castru⁵⁶.

Desigur că din prezentarea acestor puncte, în care au fost descoperite urme și așezări sau necropole ale culturii Gârla Mare, nu poate fi omisă necropola de la Cârna. Deși ea este situată în județul Dolj, mult la est de Porțile de Fier, necropola de la Cârna a fost cercetată, iar prin publicarea ei, a fost adusă o mare contribuție la cunoașterea și încadrarea cronologică a culturii cu ceramică încrustată, de tipul Dubovac-Zuta Brdo — Gârla Mare⁵⁷.

Deși în material am prezentat și localități cu descoperiri de materiale Gârla Mare, ce sunt mai departe sau mai aproape de cadrul de care ne ocupăm, acestea au un rol important în cunoașterea ariei de răspândire a culturii în teritoriu, cât și de faptul că, în câteva din aceste localități, materialul Gârla Mare a fost găsit împreună cu ceramică Verbicioara fazele III—IV, sau Vatina, lucru foarte important pentru stabilirea relațiilor cu alte culturi, cât și pentru cronologia culturii.

Făcând parte din marele complex cultural al câmpurilor de urne cu ceramică încrustată cum a fost denumit⁵⁸, cultura Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare se întinde din zona orașului Belgrad până în apropiere de Corabia, de o parte și de alta a Dunării.

În zona Porților de Fier de care ne ocupăm, sunt cunoscute o serie de descoperiri, atât pe malul românesc cât și pe cel iugoslav, care permit unele concluzii cu privire la începutul culturii, durata ei în timp, cât și legăturile pe care le are cu alte culturi.

În privința începutului manifestărilor aparținând culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare, cercetările făcute au demonstrat că în spațiul cuprins între Baziaș și Drobeta, ea acoperă perioada dintre sfârșitul culturii Vatina și începutul Hallstattului⁵⁹.

În privința originii ei, aceasta trebuie studiată, având în vedere culturile care au participat la formarea sa. Studiind materialele din Iugoslavia, N. Tasić a ajuns la concluzia că formarea culturii s-a produs prin procesul de transformare a ceramicii transdanubiene, grefată pe elemente autohtone, respectiv Vatina⁶⁰.

Desigur, în cadrul culturii Dubovac-Zuto Brdo — Gârla Mare sunt asemănări care merg până la identitate, dar se pot sesiza și deosebiri, care au însă o semnificație cronologică, mai ales că elementele transdanubiene grefează aspectul cultural din vestul Porților de Fier, iar la est, unele descoperiri caracterizează finalul culturii⁶¹.

În privința momentului final sunt păreri diferite. Tasić pune sfârșitul culturii pe seama apariției mormintelor tumulare și a culturii Crucești — Belegiš⁶², iar S. Morintz este de părere că evoluția culturii este paralelă cu evoluția culturii Crucești — Belegiš, ea mergând până în pragul Hallstattului⁶³.

Cercetările efectuate până în prezent ne permit să fim de acord cu cea de-a doua concluzie, având în vedere materialul descoperit, cât și alte descoperiri din zonă⁶⁴.

Toate datele prezentate până acum oferă un cadru general al descoperirilor Gârla Mare din zona Porților de Fier, cu încadrarea lor cronologică, urmând ca acest catalog al descoperirilor să fie completat prin cercetările viitoare.

NOTE

- 1 B. Milleker, Delm., I, 1897, p. 122; Vosinsky Mor, *Az. Oskor*, 1904; M. Garašanin, *Neolithicum und Bronzezeit*, p. 83.
- 2 P. Patay, *Disertationes Panonicae*, II, 13, 1936; M. Garašanin, *op. cit.*; Vl. Dumitrescu, *Cirna*; D. Berciu, E. Comșa, *Materiale*, II; N. Tasić, *Prai. Voij.*; D. Berciu, *Arheologia*, p. 103; S. Morintz, *Contribuții*, p. 27.
- 3 S. Morintz, *op. cit.*, p. 28.
- 4 B. Milleker, *op. cit.*, p. 103; M. Roska, *Repertorium*, p. 277; R. Petrovsky, *Banatica*, IV, 1977, p. 455.
- 5 M. Gumă, S. A. Luca, C. Săcărin, *Banatica*, IX, 1987, p. 199.
- 6 D. Tudor și colectiv, *SCIV*, XVI, 2, 1966.
- 7 C. Săcărin, *Săpătura de la Divici. Punctul Ribîș*. Raport pregătit pentru sesiunea de rapoarte din 1992.
- 8 Cercetările din punctul *Ribîș* au fost îngreunate de faptul că pământul a intrat în posesia cetățenilor, săpăturile noastre au fost efectuate în limita în care ne-au fost permise de posesorii terenului.
- 9 B. Milleker, *op. cit.*, p. 79; M. Roska, *op. cit.*; D. Tudor și colectiv, *op. cit.*; D. Popescu, *Dacia NS.*, XII, 1968, p. 443; R. Petrovsky, *op. cit.*, p. 444; S. Morintz, *op. cit.*, p. 31.
- 10 S. Morintz, *op. cit.*, p. 31; N. Tasić, *op. cit.*, p. 464.
- 11 D. Tudor și colectiv, *op. cit.*
- 12 Cu toate demersurile făcute pe lângă cercetătorul E. Bujor, nu am putut vedea materialul respectiv. Cunoștințele noastre se rezumă doar la cele spuse de muncitorii care au lucrat pe șantier.
- 13 S. Morintz, *op. cit.*, p. 31.
- 14 E. Comșa, *Drobeta*, I, 1974, p. 20; E. Comșa, *Apulum*, XIII, 1975, p. 12; Gh. Lăzarovici, *Gornea Preistorie*, 1977; S. A. Luca, *Banatica*, X, 1990, p. 6; M. Gumă, *Banatica*, IV, 1977.

- 15 B. Milleker, *op. cit.*; M. Roska, *op. cit.*, pct. 4; C. Săcărin, *Necropola de tip Gârla Mare de la Liubcova*. Al XII-lea colocviu de preistorie, București, 1—3 dec., 1983.
- 16 Din spusele foștilor proprietari ai pământului, necropola se întindea pe o suprafață de aprox. 1,4 ha. Din această suprafață am cercetat aprox. 100 m².
- 17 N. Tasić, *Prai. Voi.*, p. 446; S. Morintz, *op. cit.*, p. 3.
- 18 D. Iacanović, A. Dordević, *Viminacium*, 4—5, 1989—1990; N. Tasić, *op. cit.*, p. 465; S. Morintz, *op. cit.*, p. 42.
- 19 T. Covacs, *Bronze*, 1977, pl. 18.
- 20 Vl. Dumitrescu, *op. cit.*
- 21 D. Berciu, E. Comșa, *op. cit.*
- 22 *Ibidem*.
- 23 C. Săcărin, *Banatica*, VIII, 1985, p. 91.
- 24 *Ibidem*.
- 25 *Ibidem*.
- 26 *Ibidem*.
- 27 S. Morintz, *op. cit.*, p. 37.
- 28 M. P. Dimbovița, *Depozitele*, p. 269; M. Rusu, *Sargetia*, IV, p. 17; Idem, *Dacia NS*, VII, 1963, p. 184; A. D. Alexandrescu, *Dacia NS*, VII, 1966, p. 170; Fr. Holste, *Hortfunde*, p. 16.
- 29 M. P. Dimbovița, *op. cit.*, p. 261; Hampel, *Bronzokor*, p. 2; T. Bader, *Fibeln*, p. 32; Idem, *Studii și Comunicări*, Satu Mare, 1969, p. 73; S. Foltiny, *Zur Chronologie*, Taff. 3/1; C. Schaeffer, *Stratigraph*; I. Szatmári, *Alba Regia*, XX, 1983, p. 25.
- 30 C. Săcărin, *Banatica*, VII, 1983, p. 59; M. Gumă, *STCom Caransebeș*, IV, 1982, p. 155.
- 31 C. Săcărin, *op. cit.*, p. 61; Vl. Dumitrescu, *Cirna*, pl. CVL; G. Crăciunescu, *Drobeta*, V, 1982, p. 198.
- 32 S. Morintz, *op. cit.*, p. 30.
- 33 *Ibidem*.
- 34 D. Berciu, *Arheologia*, p. 103.
- 35 B. Hänsel, P. Roman, *PZ*, 59, 1984, Heft 2.
- 36 Idem, p. 19; S. Morintz, *op. cit.*, p. 37.
- 37 B. Hänsel, P. Roman, *op. cit.*, p. 18.
- 38 *Ibidem*, p. 19.
- 39 G. Crăciunescu, *Drobeta*, IV, 1980, p. 43; Idem, *Drobeta*, VI, p. 47.
- 40 Informație G. Crăciunescu.
- 41 D. Berciu, *Arheologia*, p. 103; A. Bărcăcilă, I, 1924; G. Childe, *The Danube*,
- 42 D. Berciu, E. Comșa, *Materiale*, II, p. 263.
- 43 Idem, p. 471.
- 44 *Ibidem*.
- 45 *Ibidem*.
- 46 D. Berciu, E. Comșa, *op. cit.*, p. 472.
- 47 Idem, p. 406.
- 48 *Ibidem*.
- 49 G. Crăciunescu, *Drobeta*, V, 1980, p. 196.
- 50 Idem, p. 197.
- 51 Idem, p. 193.
- 52 Idem, p. 184.
- 53 Idem, p. 196.
- 54 D. Berciu, *Arheologie*, p. 103.
- 55 *Ibidem*.
- 56 Informație G. Crăciunescu.
- 57 Vl. Dumitrescu, *Cirna*, 1961.
- 58 Vosinsky Mor, *op. cit.*
- 59 C. Săcărin, *Necropola de la Liubcova*, comunicare, București, 1983.
- 60 N. Tasić, *op. cit.*, p. 463.
- 61 S. Morintz, *op. cit.*, p. 31.
- 62 N. Tasić, *op. cit.*, p. 462.
- 63 S. Morintz, *op. cit.*, p. 37.
- 64 C. Săcărin, *op. cit.*; M. Gumă, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 481; D. Iacanović, *Viminacium*, 6, p. 5.

DÉCOUVERTES GÂRLA MARE DE LA RÉGION DE PORTES DE FER

(Résumé)

Cet étude présente les découvertes appartenant à la culture Gârla Mare dans la zone d'entre Baziaș et Drobeta Turnu-Severin, zone connue également comme „Clisura” ou „Porțile de Fier”. Pendant des années on a découvert des plusieurs points d'ou ont été récoltés des matériaux appartenant à cette culture. Une partie des stations découvertes à été fouillée, le matériel tiré à la lumière en permettant aux spécialistes d'étudier la chronologie de ces cultures voisines. Selon l'examen du matériel archéologique, on a détaché quelques importantes conclusions concernant le commencement et, respectivement, la fin de la culture en discussion, dans la zone mentionnée. Ainsi, la culture Gârla Mare occupe l'espace délimité par la fin de la culture Vatina et le commencement du Hallstatt, dans l'aréal d'entre Baziaș et les Portes de Fer; en aval entre en contact avec les cultures Verbicioara, Tei et Zimnicea. Ces sont les conclusions issues notamment par les recherches effectuées sur les matériaux provenus des nécropoles. Les investigations prochaines dans des établissements, nous l'espérons, qu'ils nous apportent des importantes résultats dans ce domaine.